

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.67>

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ: ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Бисага Ю.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8797-5665>*

Бисага Ю. Незалежність як ключовий принцип діяльності прокуратури: загальні засади реалізації.

Наукова стаття присвячена дослідженню загальних засад реалізації принципу незалежності прокуратури.

Зазначено, станом на сьогодні прокуратура займає чільне місце у системі органів державної влади, оскільки відповідно до чинного законодавства на неї покладено ряд важливих повноважень щодо підтримання публічного обвинувачення, участі у досудовому розслідуванні, представництві інтересів держави та громадянина у судовому порядку та ін. Виходячи з наведеного, проблематика дослідження принципу незалежності прокуратури набуває особливого значення, оскільки від належної реалізації такої засади залежить якість виконання прокуратурою своїх функцій.

Встановлено, принцип незалежності прокуратури є важливою засадою організації та функціонування прокуратури у будь-якій державі, а його реалізація значною мірою тісно пов'язана із застосуванням інших засад діяльності зазначеного правового інституту. Незалежність прокуратури має місце там, де прокурор може здійснювати свої повноваження без страху чи прихильності, не зазнаючи неналежного тиску з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, окремих політиків, ЗМІ, інших суб'єктів. Важливого значення у цьому контексті набуває довіра суспільства до прокурора та прокуратури в цілому, котра зрештою залежить від впевненості громадськості у дотриманні прокуратурою засади верховенства права.

Визначено, незалежність прокуратури можна розглядати у двох аспектах – як незалежність прокуратури від інших державно-владних органів (інституційна незалежність) та як незалежність кожного окремого прокурора (індивідуальна незалежність).

Резюмовано, навіть якщо прокуратура як інституція є незалежною, прокуратура все ж може бути організована за ієрархією, котра передбачає, що окремих прокурор може підпорядковуватися вказівкам іншого прокурора. Існують правові системи, де прокуратура побудована за зразком судової влади та навіть є її частиною. Є ще третій варіант, за якого прокуратура входить до складу виконавчої гілки влади та знаходиться у її підзвітності. Усе це варто враховувати при дослідженні принципу незалежності прокуратури.

Ключові слова: верховенство права, конституція, права і свободи, незалежність прокуратури, захист прав людини, принцип, засада.

Bysaha Yu. Independence as a key principle of prosecution activities: general principles of implementation.

The scientific article is devoted to the study of the general principles of implementation of the principle of independence of the prosecutor's office.

It is noted that, as of today, the prosecutor's office occupies a prominent place in the system of state authorities, since, in accordance with the current legislation, it is entrusted with a number of important powers regarding the maintenance of public accusations, participation in pre-trial investigations, representation of the interests of the state and citizens in court proceedings, etc. Based on the above, the issue of researching the principle of independence of the prosecutor's office takes on special

importance, since the quality of the prosecutor's office's performance of its functions depends on the proper implementation of this principle.

It has been established that the principle of independence of the prosecutor's office is an important basis for the organization and functioning of the prosecutor's office in any state, and its implementation is largely closely related to the application of other principles of the activity of the said legal institution. The independence of the prosecutor's office takes place where the prosecutor can exercise his powers without fear or favor, without being subjected to undue pressure from state authorities and local self-government, their officials and officials, individual politicians, mass media, and other subjects. Public trust in the prosecutor and the prosecutor's office as a whole, which ultimately depends on the public's confidence in the prosecutor's office's observance of the principle of the rule of law, is of great importance in this context.

It has been determined that the independence of the prosecutor's office can be considered in two aspects - as the independence of the prosecutor's office from other state authorities (institutional independence) and as the independence of each individual prosecutor (individual independence).

In summary, even if the prosecutor's office as an institution is independent, the prosecutor's office may still be organized according to a hierarchy, which provides that an individual prosecutor may be subject to the instructions of another prosecutor. There are legal systems where the prosecutor's office is modeled after the judiciary and is even a part of it. There is a third option, according to which the prosecutor's office is part of the executive branch of government and is under its accountability. All this should be taken into account when studying the principle of independence of the prosecutor's office.

Key words: rule of law, constitution, rights and freedoms, independence of the prosecutor's office, protection of human rights, principle, basis.

Постановка проблеми. Намагання політичних еліт здійснювати неправомірний вплив та використовувати органи прокуратури у власних корисливих цілях спостерігалося з моменту проголошення незалежності України [1]. Поряд з цим, станом на сьогодні прокуратура займає чільне місце у системі органів державної влади, оскільки відповідно до чинного законодавства на неї покладено ряд важливих повноважень щодо підтримання публічного обвинувачення, участі у досудовому розслідуванні, представництві інтересів держави та громадянина у судовому порядку та ін. Виходячи з наведеного, проблематика дослідження принципу незалежності прокуратури набуває особливого значення, оскільки від належної реалізації такої засади залежить якість виконання прокуратурою своїх функцій.

Стан опрацювання. Проблематика визначення загальних засад реалізації принципу незалежності прокуратури є предметом наукових доробків таких учених як: О.В. Батанов, С.П. Головатий, Ю.М. Грошевий, С.В. Ківалов, М.І. Козюбра, Т.С. Колеснік, А.М. Колодій, М.В. Косюта, М.В. Костицький, А.В. Лапкін, В.Т. Маляренко, І.С. Марочкін, В.В. Мойсак, О.О. Небрат, Ю.М. Оборотов, П.М. Рабінович, О.С. Проневич, М.В. Руденко, Д.Л. Савенко, В.В. Сухонос, С.Г. Стеценко, С.Я. Фурса та ін.

Метою статті є дослідження загальних засад реалізації принципу незалежності прокуратури.

Виклад основного матеріалу. Принцип незалежності прокуратури є важливою засадою організації та функціонування прокуратури у будь-якій державі, а його реалізація значною мірою тісно пов'язана із застосуванням інших засад діяльності зазначеного правового інституту.

Незалежність прокуратури має місце там, де прокурор може здійснювати свої повноваження без страху чи прихильності, не зазнаючи неналежного тиску з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, окремих політиків, ЗМІ, інших суб'єктів. Важливого значення у цьому контексті набуває довіра суспільства до прокурора та прокуратури вцілому, котра зрештою залежить від впевненості громадськості у дотриманні прокуратурою засади верховенства права.

Незалежність прокуратури можна розглядати у двох аспектах – як незалежність прокуратури від інших державно-владних органів (інституційна незалежність) та як незалежність кожного окремого прокурора (індивідуальна незалежність).

Так, індивідуальна незалежність прокурора знаходить свій вияв у вільній від зовнішнього впливу можливості прокурора здійснювати повноваження, віднесені до його компетенції згідно чинного законодавства. Ознаками такої незалежності є таке:

- 1) прокурор при здійсненні свого функціонального призначення щодо прийняття рішень в аспекті процесуальної діяльності не потребує згоди чи погодження керівника;
- 2) здійснення повноважень прокурором є прозорим;
- 3) наявна ефективна методика добору прокурорів на посади та їх призначення;

- 4) існує реальна можливість безперервного навчання та кар'єрного росту;
- 5) гідне фінансово-матеріальне забезпечення;
- 6) гарантування безпеки прокурора та членів його сім'ї;
- 7) особлива процедура притягнення прокурора до відповідальності [2, с. 6–16].

У цьому контексті деякі сучасні дослідники пропонують наблизити певним чином конституційно-правовий статус прокурора до статусу судді. Йдеться насамперед про процедуру добору, призначення та звільнення, структурну побудову прокуратури, матеріальне забезпечення [3, с. 15–23].

Інституційна незалежність (незалежність прокуратури в цілому), як вже зазначалося, передбачає її самостійність та незалежність від інших гілок влади, у тому числі при вирішенні питань адміністративного характеру, прийнятті інших рішень, віднесених до компетенції прокуратури.

Одним із критеріїв існування у державі незалежної прокуратури безперечно є наявність фактичних гарантій діяльності Генерального прокурора [4, с. 241].

Слід зауважити, що важливого значення для реального забезпечення реалізації принципу незалежності прокуратури набуває застосування міжнародно-правових стандартів у цій сфері, котрі передбачають базові вимоги щодо функціонування зазначеного правового інституту та будуть корисними для будь-якої національної правової системи [5, с. 270].

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що навіть якщо прокуратура як інституція є незалежною, прокуратура все ж може бути організована за ієрархією, котра передбачає, що окремих прокурор може підпорядковуватися вказівкам іншого прокурора. Існують правові системи, де прокуратура побудована за зразком судової влади та навіть є її частиною. Є ще третій варіант, за якого прокуратура входить до складу виконавчої гілки влади та знаходиться у її підзвітності. Усе це варто враховувати при дослідженні принципу незалежності прокуратури.

Принцип незалежності є фундаментальною засадою для ефективного здійснення повноважень будь-якого державно-владного органу, і прокуратура не є виключенням [6, с. 93–101]. Незалежно від механізму взаємодії прокуратури з гілками державної влади та входження зазначеного правового інституту до одної з них, прокурор відіграє важливу роль у забезпеченні належного судового процесу та реалізації принципу верховенства права, а також дотриманні прав усіх учасників судового провадження. Вказане є неможливим, якщо незалежність як ключовий принцип діяльності прокуратури не реалізовується на практиці належним чином.

Список використаних джерел:

1. Остапчук В.П. Проблеми прокуратури у контексті її взаємовідносин з політичною владою в Україні. *Урядовий кур'єр*. 2005.
2. Проневич О.С. Принцип незалежності прокуратури : догматично-правова інтерпретація та правова регламентація. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 6–16.
3. Ківалов С. Перспективи реформування законодавства про прокуратуру. *Вісник прокуратури України*. 2007. № 3. С. 15–23.
4. Басараб Р.І. Організаційно-правові засади діяльності Генерального прокурора України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Національна академія прокуратури України. К., 2015. 245 с.
5. Толочко Я.М. Міжнародно-правові стандарти незалежності прокурорів та їх реалізація в Україні. *Митна справа*. 2014. № 2(92). С. 270–276.
6. Кошинець В. Принципи діяльності та визначення статусу органів прокуратури в контексті рішень Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 2. С. 93–101.
7. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. *Аналітично-порівняльне право*. № 3/2022.
8. Белов Д.М., Громовчук М.В. Конституційно-правові засади статусу особи: окремі аспекти. *Аналітично-порівняльне право*. № 1. 2021. С. 21–26.